

Herkomst naam Nehalennia

In de Romeinse tijd beloofden handelaren om na een behouden tocht over de wereldzeeën bij terugkomst te offeren aan de plaatselijke godin Nehalennia. Zoals uit de in de Zeeuwse wateren gevonden votiefstenen blijkt, deden zij dit gaarne en met reden: **Votum solvit libens merito...**

In de PZC van 24 juni 1997 verscheen een artikel van Peter Sijnke (stadsarchivaris van Middelburg), onder de titel De cultus van een Zeeuwse godin (Wie was Nehalennia?). U leest de tekst hieronder.

Ruim 350 jaar geleden, op 5 januari 1647, kwamen er onder het duinzand bij Domburg: 'verscheidene Steenen van ongemeene outhet met beeltenissen en opschriften van verscheidene Afgoden des Heydendoms' te voorschijn. Deze stenen bleken te behoren bij een heiligdom uit de Romeinse Tijd, gewijd aan de godin Nehalennia. Heel veel later, in 1970, kreeg een visser in de Oosterschelde een viertal brokstukken van Nehalennia-altaren in zijn netten. Gericht onderzoek in 1970 en 1971 (en later nog tot 1974) leverde maar liefst zo'n 240 altaren en beelden op. In de omgeving van het huidige Colijnsplaat bleek eveneens een Nehalennia-tempel gestaan te hebben. Nehalennia was geen Romeinse godin. Dat zij een godin was blijkt uit de vaak in de inscripties op de altaarstenen voorkomende titel 'dea' (godin). Zij moet een inheemse godin zijn, wellicht van Keltische oorsprong. Haar naam is niet te verklaren. Haar cultus speelde zich af in de tweede en derde eeuw na Christus. Zij valt te plaatsen in de rij van inheems-Romeinse godinnen, zoals bijvoorbeeld Sandraudiga of Epona. Dit zijn in feite oeroude moedergodinnen, godheden met een positieve invloed op de vruchtbaarheid van mens, dier en gewas. Attributen van deze godinnen zijn dan ook vaak dieren, vruchten en hoornen des overvloeds. Dit soort regionale godinnen werd vaak afgebeeld als een op een troon zittende vrouw. Zij werden geacht huis en haard te beschermen, maar ook hele stammen of volkeren.

Votiefstenen

Een altaar is een aan een godheid gewijd monument, waarop offers worden gebracht. In feite zijn de aan Nehalennia gewijde altaren dan ook geen echte altaren, maar votiefstenen, die verwijzen naar het oorspronkelijke altaar van de godin. Het zijn tamelijk platte sierstenen, meestal vervaardigd van kalksteen (enkele zijn van zandsteen). De gemiddelde hoogte bedraagt 50 tot 100 cm. (de grootste is 1.43 meter hoog en de kleinste is slechts 28 cm, beide komen uit de Oosterschelde). Sommige, de meest eenvoudige stenen, dragen slechts een inscriptie aan de voorzijde. De meer uitgewerkte varianten tonen als het ware een klein tempeltje, waarin de godin zittend is afgebeeld. Soms is Nehalennia ook staand afgebeeld met haar linkervoet op de voorsteven van een schip. Zij draagt nimmer een hoofddeksel. Het haar draagt zij met een middenscheiding in een soort rol om haar hoofd. Haar kleding bestaat uit een lang gewaad met daaroverheen een iets kortere mantel. Bovendien draagt de godin een schoudermanteltje, of omslagdoek, dat soms door een fibula (een mantelspeld) bijeen gehouden wordt. Het lijkt me een voorbeeld van de oudste 'Zeeuwse klederdracht'. Aan haar linkerkant staat meestal een grote fruitmand. Aan de zijkanten van het altaar zijn eveneens vaak vruchten afgebeeld. Aan Nehalennia's rechterzijde staat of ligt een hond (men heeft uitgezocht dat dat een hazewind moet zijn). Boven haar hoofd is een schuin tempeldak, gedragen door pilasters of zuilen. Deze overkapping kan ook de vorm van een schelp hebben. De inscripties vermelden de naam van de godin: Dea Nehalenniaë (aan de godin Nehalennia) en vervolgens de naam van de dedicant, dat is degene die het altaar geschonken heeft, bijvoorbeeld 'Neuto Lucani fil(ius) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)', Neuto, zoon van Lucanus, heeft zijn gelofte ingelost, gaarne (en) met reden.

Menapirs

De in het gebied van het huidige Zeeland woonachtige Menapirs werden in 52 v. Chr. Door Julius Ceasar onderworpen. Het waren roerige tijden. De grens van het Romeinse Rijk kwam dwars door wat nu Nederland is te lopen en 'Zeeland' ging in de tweede helft van de eerste eeuw n.Chr. deel uitmaken van de Romeinse provincie Gallia Belgica. In de periode tussen 170 en 270 bereikte de Romeinse invloed een hoogtepunt. Er kwamen steeds meer nederzettingen en in die tijd zijn er twee, en wellicht zelfs drie, tempels voor de inheemse godin Nehalennia gebouwd. De opbloei van de cultus van deze godin hing direct samen met de handelsrelaties tussen de provincie Germania Inferior (hoofdplaats Keulen) en Britannia. Romeinse koopvaardijochepen vertrokken vanuit Zeeland en bij behouden terugkomst offerden de handelaren een steen aan Nehalennia. Zij lieten dus een soort gedenkschrift na omdat de godin hen geholpen had. Deze wijgeschenken verwezen, ook in de stenen vruchten, naar het altaar van de godin. Dat het vooral handelaren waren blijkt uit de inscripties, waarin hun beroep (zouthandelaar, wijnhandelaar, 'handelaar op Brittannië', kapitein e.d.) en hun plaats van herkomst (o.a. Keulen, Trier en Rouaan) vermeld wordt. Vrijwel allemaal kwamen ze van buiten Zeeland. In het midden van de derde eeuw begon het omvangrijke Romeinse Rijk te desintegreren. Germaanse federatieve stamverbanden (de Franken en de Saksen) ondernamen grote plundertochten. De Romeinse keizers volgden elkaar in snel tempo op (de zogeheten soldatenkeizers). In deze warrige periode aan het einde van de derde eeuw begon ook de zogenaamde Duinkerke II-transgressie, waarbij de zeespiegel steeg en Zeeland onder water kwam te staan (ruwweg beslaat dit de periode van 300 tot 900). Het gebied werd onbewoonbaar en de Nehalenniatempels zonken weg (letterlijk, maar ook in de vergetelheid). Om eerst in 1646 en 1970 weer boven uit te komen; vanonder het zand en vanonder de zeespiegel. Luctor et emergo dus, ook voor deze 'Zeeuwse godin'.

Het Rijks Museum van Oudheden aan het Rapenburg in Leiden bezit de grootste collectie Nehalennia-stenen.

<http://www.rmo.nl/zoeken?cx=001263895747785143627%3A7cit5i02xqs&cof=FORID%3A10&ie=UTF-8&q=Nehalennia>